

การดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำ : ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมสู่การสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชนหมู่บ้านหัวเขาจีน

Thai Song Dam Identity Maintenance: Discursive Practice to Strong Community Building of Hua Kao Jeen Village

อภิลักษณ์ ธรรมวิมุตติ (Apiluck Thammawimutti)*

พิทักษ์ ศิริวงศ์ (Phitak Siri Wong)**

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีวิทยาการวิเคราะห์วาทกรรม วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อวิเคราะห์การดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำของชุมชนหมู่บ้านหัวเขาจีนด้วยวิธีการวิเคราะห์ตัวบท ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรม ภาคปฏิบัติการทางสังคมของการดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำซึ่งนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการศึกษาปฏิสัมพันธ์และการหลอมรวมระหว่างอัตลักษณ์ไทยทรงดำและผู้คนในชุมชนรวมถึงหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง โดยการศึกษาเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ หัวหน้าหน่วยงานภาครัฐ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน คณะกรรมการบริหารหมู่บ้าน และผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนหมู่บ้านหัวเขาจีน ตำบลห้วยยางโทน จังหวัดราชบุรี จำนวน 16 คน เพื่อรวบรวมข้อมูลในการวิเคราะห์วาทกรรมข้างต้น ผลการศึกษาพบว่า ตัวบทอัตลักษณ์ไทยทรงดำของหมู่บ้านหัวเขาจีน ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ด้านวัฒนธรรมและประเพณี ด้านการแต่งกาย ด้านภาษาและการสื่อสาร และด้านการดำรงชีพ เป็นการสืบทอดกันมาเพื่อทำให้ชาวไทยดำรู้สึกถึงถิ่นกำเนิด และการใช้ชีวิตอยู่การสวมใส่เครื่องแต่งกายสีดำเพื่อดำรงอัตลักษณ์ ความสมัคสมานสามัคคี ความรักและหวงแหนแผ่นดิน ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความซื่อสัตย์ การทดแทนคุณแผ่นดิน ผลการวิเคราะห์ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำ มีการกำหนดระเบียบ กฎเกณฑ์การดำรงชีวิต การสร้างคำว่า “ไทยทรงดำ” เพื่อดำรงอัตลักษณ์การสนับสนุนการผลิตซ้ำจากภาคปฏิบัติการทางสังคมผ่าน 3 องค์ประกอบ ได้แก่ กิจกรรมทางสังคม การเป็นตัวแทนของผู้เป็นต้นแบบ และการสถาปนาอัตลักษณ์ไทยทรงดำให้เป็นทางการ ซึ่งวาทกรรมการดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำได้หลอมรวมกลมกลืนกับแนวทางการพัฒนาประเทศภายใต้วาทกรรมชุมชนเข้มแข็งได้อย่างเหมาะสม ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแนวคิด วิถีชีวิต การหวงแหนอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ส่งผลให้กระบวนการผลิตซ้ำวาทกรรมชุมชนเข้มแข็งด้วยอัตลักษณ์ไทยทรงดำยังได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชนและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง

* อาจารย์ สาขาวิชาการจัดการทั่วไป คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

Lecturer of General Management Program, Faculty of Management Science, Muban Chombueng Rajabhat University, e-mail: apiluckt.mns@gmail.com

** รองศาสตราจารย์ ดร. คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Associate Professor Dr., Faculty of Management Science, Silpakorn University

คำสำคัญ : การวิเคราะห์วาทกรรม, อัตลักษณ์, ไทยทรงดำ, ความเข้มแข็งของชุมชน

Abstract

This research was qualitative research using discourse analysis methodology. The objectives of this research were to analyze the Thai Song Dam identities maintenance for building the strong community of Hua Kao Jeen village by using the analyses of text, discursive practice, and social practice. This research mainly focused on the interactions from the combination of Thai Song Dam Identities and community as well as local government unit. Following on qualitative research methodology in this research, documentary study, observations, and in-depth interview consisted of heads of local government units, community leaders, sage villagers, village committees, and local citizens; total of 16 persons were used to collect necessary data for discourse analyses. The results shewn the text analysis consisted of 4 dimensions; culture and tradition, costumes, languages and communication, and lifestyle. Thai Son Dam identities with the black costumes were inherited as to reminding of their origin, ethnic harmonization, integrity, humble and gratitude. Discursive reproduction support from social practice came from 3 factors; social activity, representation of role model, and constitution of identity. The seamless amalgamation of Thai Song Dam identities and strong community created new ways of life, routines, sociocultural conservation. As a result, Thai Song Dam identity reproduction was continuously supported from village leaders and local government units.

Keywords: Discourse Analysis, Identity, Thai Song Dam, Strong Community

บทนำ

ความหลากหลายของชนชาติไทย อันประกอบด้วยหลากหลายชาติพันธุ์ เช่น จีน ลาว มอญ เป็นต้น ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้เมื่อเข้ามาอาศัยในประเทศไทยเป็นเวลานานแล้ว เกิดการปรับเปลี่ยน ผสมกลมกลืนทาง วัฒนธรรมและการใช้ชีวิตจนแทบไม่เหลือเอกลักษณ์ดั้งเดิมของชาตินั้น ๆ ยกเว้นชาติพันธุ์ “ไทยทรงดำ” ที่ ดำรงอัตลักษณ์การดำเนินวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีที่โดดเด่นของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนไว้อย่างเหนียวแน่นทั้งที่ ชนชาตินี้ตั้งถิ่นฐานอยู่ท่ามกลางวัฒนธรรมชนพื้นเมืองมีความเจริญของวัฒนธรรมอื่นที่แพร่เข้ามา แต่ยังคงรักษา ความเป็นอัตลักษณ์ไว้อย่างชัดเจน (กาญจนา สุวรรณศิลป์ และคณะ, 2546) ชาวไทยทรงดำ (หรือไทดำ) มีถิ่น ฐานเดิมอยู่บริเวณสิบสองจุไทย การอพยพของชาวไทดำเข้าสู่สยามตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี จนถึงช่วง ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ต่างถูกให้มาตั้งถิ่นฐานบริเวณอำเภอเขาย้อยในปัจจุบัน ก่อนจะมีการโยกย้ายไปตั้งถิ่นฐานใน เขตจังหวัดอื่นภายหลังจากการยกเลิกระบบไพร่ในสมัยรัชกาลที่ 5 (ณรงค์ อาจสมบัติ, 2555) ชาวไทยทรงดำที่เข้า มาอาศัยในประเทศไทยเป็นเวลานานทำให้ความเชื่อดั้งเดิมได้รับการปรับเปลี่ยน ลดทอน เพิ่มเติม ผสมผสานตาม

กระแสความเจริญสมัยใหม่ แต่ยังคงดำรงอยู่ได้ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ความสามัคคี ผู้นำชุมชน (กานต์ทิศา สีหมากสุก และบุญรอด บุญเกิด, 2559)

จากวิกฤติเศรษฐกิจของประเทศทำให้เกิดปัญหาทางสังคมตามมาหลายประการ เช่น ปัญหาการว่างงานที่ส่งผลกระทบต่อผู้ยากจนและผู้อยู่ในชายที่ไม่ได้รับบริการของรัฐอย่างเพียงพอ ปัญหาช่องว่างของรายได้ และการได้รับผลของการพัฒนาที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างเมือง และชนบท ปัญหาการปรับตัวให้ทันกับวัฒนธรรมต่างชาติ ปัญหาการพัฒนาประเทศและสังคม อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนทำได้ยาก เพราะมีข้อจำกัดด้านทรัพยากร ทุกปัญหาเป็นปัญหาที่ยิ่งใหญ่ ซึ่งมีความสลับซับซ้อนเกินกว่าให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแก้ไขตามลำพังได้ จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญมากขึ้นต่อการใช้กระบวนการจัดการที่เน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง โดยความช่วยเหลือของภาคเอกชนและองค์กรสาธารณประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น (เตือนใจ บรรเจิดกิจ, 2544) การนำแนวคิดการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งมาเป็นนโยบายการแก้ปัญหาชุมชนแบบยั่งยืนของภาครัฐ จะเป็นการเริ่มต้นของการพัฒนารูปแบบใหม่ที่มีความสำคัญกับประชาชน ในเรื่องกระบวนการตัดสินใจและการมีส่วนร่วมเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาจากมุมมองของประชาชน เนื่องจากประชาชนในแต่ละท้องถิ่นที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและประเพณีที่ต่างกัน รวมทั้งชีวิตความเป็นอยู่ สภาพทางภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกัน ดังนั้นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาของชุมชนเองจำเป็นต้องแสวงหาความร่วมมือจากทุก ๆ ฝ่ายในสังคม ทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งประชาชนในชุมชนนั้น ๆ ด้วย ซึ่งคาดหวังว่าในที่สุดจะนำไปสู่การแก้ปัญหาจากรากฐานที่แท้จริงและยั่งยืน (ปริญญา ตื้อแก้ว, 2546)

จังหวัดราชบุรีตั้งแต่ในอดีตมีผู้คนต่างเผ่าพันธุ์ ต่างเชื้อชาติ ต่างวัฒนธรรม ในฐานะพลเมืองซึ่งปกครองโดยพระมหากษัตริย์ในหลายรัชกาล หลายราชวงศ์ ได้ปกครองพลเมืองที่มีวัฒนธรรมของแต่ละเผ่าพันธุ์อันแตกต่างให้อยู่ด้วยกันได้อย่างร่มเย็น ความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้สร้างเสริมให้เกิดเป็นสีสันของสังคมสยามเกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมด้วยการเอาอย่างหรือหยิบยืมวัฒนธรรมของกันและกันไปมา มีกลุ่มเอกลักษณ์ที่น่าสนใจอยู่ 8 กลุ่ม ได้แก่ ไทยพื้นถิ่น ไทยจีน ไทยยวน ไทยเขมร ไทยทรงดำ ไทยมอญ ไทยกะเหรี่ยง และไทยลาวเวียง ซึ่งกระจายอยู่ตามอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดราชบุรี (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี, 2550)

บ้านห้วยเขย่ง หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยยางโทน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี เป็นหนึ่งหมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยวของจังหวัดราชบุรี โดยบ้านห้วยเขย่งเป็นนามเรียกขาน ถิ่นที่อยู่อาศัยของกลุ่ม ชนชาติพันธุ์หนึ่งเรียกว่า “ไทยทรงดำ” บ้านห้วยเขย่งเป็นหมู่บ้านที่ยังคงรักษาอัตลักษณ์ และอนุรักษ์ ประเพณี วัฒนธรรมการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิต แบบดั้งเดิมของชาวบ้านไทยทรงดำไว้อย่างเหนียวแน่น จนได้รับการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมของจังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยได้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมไทยทรงดำชุมชนห้วยเขย่งจึงต้องการศึกษาวิธีการสร้างวาทกรรมไทยทรงดำโดยใช้ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมซึ่งสามารถนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนได้อย่างน่าสนใจ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาถึงการดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำสู่การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนหมู่บ้านหัวเขาจีน ตำบลห้วยยางโทน อำเภอบางท้อ จังหวัดราชบุรี ด้วยการวิเคราะห์วาทกรรมด้านตัวบท ภาวปฏิบัติทางวาทกรรม และภาวปฏิบัติทางสังคม

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับวาทกรรม

วาทกรรม (Discourse) หมายถึง ระบบและกระบวนการในการสร้าง/ผลิตเอกลักษณ์และความหมายให้กับสรรพสิ่งต่าง ๆ ในสังคมที่อยู่รอบตัวเราไม่ว่าจะเป็นความรู้ ความจริง อำนาจ หรือตัวตนของเราเอง (Foucault, 1970) วาทกรรมเป็นระบอบของการสร้าง (constitute) ความรู้ (knowledge) ความจริง (truth) อัตลักษณ์ (identity) และความหมาย (significance) ให้กับสิ่งต่างๆ ในสังคม โดยกระบวนการเช่นนี้เกิดขึ้นพร้อมกันกับปฏิบัติการทางสังคม (social Practices) ขณะเดียวกันก็เกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ยึดติดมากับความรู้ต่างๆ ที่ผลิตขึ้น และมีความสัมพันธ์กันระหว่างสิ่งต่างๆ ที่ถูกผลิตขึ้น (พนารัช ปรีดากรณ์ และนเรศน์ วงศ์สุวรรณ, 2552) วาทกรรม ตามความคิดของนักคิดแนวหลังสมัยใหม่นิยม เช่น มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) กล่าวว่า คือสิ่งที่กระทำผ่านภาษา ผ่านกระบวนการทำให้เป็นสถาบัน และมีการผลิตซ้ำทางสังคม เพื่อสถาปนาความรู้หรืออุดมการณ์ให้เป็นความจริง เมื่อความจริงดังกล่าวถูกประกอบสร้างขึ้น ทำให้ไปเบียดบัง ครอบงำ ความจริงชุดอื่นๆ (เทียมจิตร พ่วงสมจิตร, 2553)

การวิเคราะห์วาทกรรม (discursive analysis) หมายถึงการพยายามศึกษาและสืบค้นถึงกระบวนการขั้นตอน ลำดับเหตุการณ์และรายละเอียดปลีกย่อยต่าง ๆ ในการสร้างอัตลักษณ์และความหมายให้กับสรรพสิ่งที่ห่อหุ้มเราอยู่ในสังคมในรูปของวาทกรรม และภาวปฏิบัติทางวาทกรรมว่าด้วยเรื่องนั้น ๆ ว่าเป็นมาอย่างไร มีความเกี่ยวข้องกับบุคคล สถาบัน สถานที่ เหตุการณ์อะไรบ้าง และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสร้าง รวมถึงการเก็บกด/ปิดกั้นสิ่งเหล่านี้ของวาทกรรมมีอย่างไร (สมหมาย ชินนาค, 2547: 147) วาทกรรมเกี่ยวข้องกับความเป็นชายขอบหรือชนกลุ่มน้อย ซึ่งหมายถึงกลุ่มคนที่มีจำนวนน้อยกว่าประชากรส่วนใหญ่ มีเอกลักษณ์หรือพันธะผูกพันกันด้วยเชื้อชาติ สัญชาติ ศาสนา หรือลักษณะอื่น ๆ ที่เห็นได้ชัดเจนว่าแตกต่างจากคนส่วนใหญ่ในสังคม ในสังคมที่มีปัญหาทางด้านความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติ มักพบว่าชนกลุ่มน้อยตกอยู่ในฐานะที่ถูกเหยียดฉานท์และได้รับการปฏิบัติไม่เท่าเทียมกันกับคนกลุ่มใหญ่ (ดวงกมล ดีพันธุ์, 2557) นอกจากนี้ นอร์แมน แฟร์คลอฟ (Norman Fairclough) ได้กล่าวถึงแนวคิดเรื่องวาทกรรมว่าต้องมีภาวปฏิบัติทางสังคม ด้วยจึงต้องเชื่อมโยงการศึกษาโครงสร้างสังคมเข้ากับการวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Fairclough, 2000) ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นถึงแบบแผนปฏิบัติการทางสังคมชุดใหม่ที่เกิดจาก บริบทของภาวปฏิบัติทางวาทกรรมของชุมชน (ศิริพร เลิศยิ่งยศ, 2556) ขณะที่ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2554) เสนอว่าการพัฒนาเป็นการต่อสู้เพื่อช่วงชิงความเป็นผู้นำในการสร้างกฎเกณฑ์ที่เป็นตัวกำหนดหรือสร้างความหมายและการดำรงอยู่ในรูปของวาทกรรมการพัฒนา แล้วทำให้วาทกรรมดังกล่าวเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในสังคมและระหว่างสังคม

2. แนวคิดอัตลักษณ์ไทยทรงดำ

อัตลักษณ์ หมายถึง สิ่งที่เราารู้สึกว่าเป็นเขาเป็นเรา แตกต่างจากพวกเขา พวกเราหรือคนอื่น อัตลักษณ์ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยสังคม (social construct) อัตลักษณ์จำเป็นต้องมีกระบวนการสร้างความเหมือนระหว่าง พวกเรา หรือ คนอื่น เกิดควบคู่กันไป (ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2542) อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและมีลักษณะของความเป็นพลวัตอยู่ตลอดเวลา (Jenkins, 1996: 4) อัตลักษณ์เป็นเรื่องของความเข้าใจและรับรู้ว่าเป็นใครคนอื่นเป็นใคร โดยมีกระบวนการทางสังคมในการสร้างและสืบทอดอัตลักษณ์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทของความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีต่อคนหรือกลุ่มอื่น ๆ ด้วย (ประสิทธิ์ สิริวิชา, 2547: 33) ในขณะที่คำว่า อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (ethnic identity) หมายถึง สิ่งที่ทำให้สมาชิกในกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ รู้สึกร่วมกันว่าเป็นพวกเดียวกันและรู้สึกต่างจากชาติพันธุ์อื่น (สมหมาย ชินนาค, 2547: 151) การสร้างอัตลักษณ์ให้กับชาติพันธุ์ของตนเป็นการสร้างตัวตน พื้นที่ในสังคมให้กับตนเองในรูปแบบเฉพาะจนเกิดเป็นการสร้างวาทกรรมของชาติพันธุ์นั้น ๆ การค้นหาความหมายในการวิเคราะห์วาทกรรมเป็นการศึกษาถึงชุดของกฎเกณฑ์และบริบทที่เป็นตัวกำหนด/สร้างรูปและความหมายให้กับสิ่งที่ศึกษาในรูปของวาทกรรมและภาคปฏิบัติการทางวาทกรรม (สมหมาย ชินนาค, 2547: 149) ชาวไทยทรงดำในอดีตนับเป็นประชากรชายขอบ ซึ่งคนชายขอบหมายถึงกลุ่มคนที่ดำรงชีวิตและอาศัยอยู่ห่างจากศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม คนกลุ่มนี้ขาดอำนาจการต่อรอง ขาดการศึกษา ขาดเครื่องมือเข้าถึงอำนาจและถูกกีดกันออกจากระบบ ลักษณะของกลุ่มประชากรชายขอบอาจแตกต่างจากประชากรส่วนใหญ่ของสังคมในแง่ของชาติพันธุ์ ศาสนา ฐานะทางเศรษฐกิจ ชนชั้นทางสังคม (Seymour-Smith, 1986) อย่างไรก็ตามการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ไทยทรงดำมีความเปลี่ยนแปลงไปมากก่อให้เกิดความอิทธิพลเหลือในการแสดงอัตลักษณ์ บางครั้งเป็นคนลาว บางครั้งเป็นคนไทย ชาวไทดำใช้กิจกรรมการรวมกลุ่มในงานวันไทยทรงดำร่วมใจเป็นการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ที่แตกต่างภายใต้พระมหากษัตริย์องค์เดียวกัน เพื่อสื่อสารให้ผู้อื่นได้รับทราบถึงการมีตัวตนและความเป็นคนไทยที่มีความแตกต่างจากคนอื่นในท่ามกลางสังคมพหุลักษณะชาติพันธุ์อย่างสังคมไทย (ณรงค์ อาจสมิต, 2555)

การวิจัยนี้มุ่งเน้นไปที่การดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำซึ่งผู้วิจัยได้ค้นคว้าเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องซึ่ง กานต์ทิศา สีหมากสูง และบุญรอด บุญเกิด (2559) ศึกษา ปัจจัยการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมของไทยทรงดำ พบว่า พิธีกรรมของชาวไทยทรงดำมีความผสมผสานกับสิ่งแวดล้อมภายในและภายนอก การสืบทอดพิธีกรรมเกิดจากระบบเครือญาติ ความสามัคคี ผู้นำชุมชน

จวีร์รณ จันพลา และคณะ (2559) ศึกษาการสร้างเอกลักษณ์ไทยทรงดำและการสื่อความหมายของลวดลายผ้าไทยทรงดำในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม และอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม พบว่าลวดลายของผ้าทอไทยทรงดำที่ปรากฏ สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ความผูกพัน ตลอดจนความเป็นมาของวัฒนธรรม หรือเหตุการณ์สำคัญ ๆ ทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นที่มีผลต่อการดำรงชีวิต ชาวไทยทรงดำมีการปรับปรุง ประยุกต์ลวดลายต่าง ๆ ให้เข้ากับยุคสมัยปัจจุบันมากขึ้น ควรมีการสร้างผู้สืบทอดรุ่นใหม่ ๆ เพื่อสืบสานวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของผ้าทอไทยทรงดำ ควรเชื่อมโยงเครือข่ายไทยทรงดำในจังหวัดต่าง ๆ มาร่วมกันฟื้นฟู อนุรักษ์ และสืบทอดลวดลายดั้งเดิมเหล่านั้นต่อไป

ชุดิรัตน์ เจริญสุข และคณะ (2558) ได้ศึกษาและพัฒนาแบบการจัดการด้านการตลาด การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไทยทรงดำ บ้านห้วยเขย่ง อำเภอบางบาล จังหวัดราชบุรี พบว่าเอกลักษณ์ของชุมชนไทยทรงดำบ้านห้วยเขย่ง ประกอบด้วยวัฒนธรรมการถนอมอาหาร ภูมิปัญญาการจักสานของชุมชน การทอผ้าขาวม้าไทยทรงดำ การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และการเย็บปักถักร้อย เพื่อเชื่อมโยงเป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ขณะที่เรณู เหมือนจันทร์เชย (2558) ศึกษาทุนวัฒนธรรมเพื่อพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม พบว่าทุนวัฒนธรรมเป็นคุณค่าและมูลค่าของวัฒนธรรม 5 กลุ่ม คือ วัฒนธรรมการอยู่อาศัยและวิถีชีวิต วัฒนธรรมการทำมาหากิน วัฒนธรรมการแต่งกาย วัฒนธรรมการดูแลสุขภาพ และวัฒนธรรมศาสนาและความเชื่อ ทุนวัฒนธรรมปรากฏอยู่ใน 3 รูปแบบคือ ทุนวัฒนธรรมที่แฝงฝังอยู่ในกาย ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปวัตถุ และทุนวัฒนธรรมที่อาศัยกาสถาปนา การใช้ทุนวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชุมชนเพื่อให้ได้มาซึ่งมูลค่าที่เป็นเงินทอง จากนั้นจึงนำเงินทองที่ได้เข้าถึงคุณค่าความจำเป็นและความต้องการภายหลัง

3. แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง

คำว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” ได้รับการกล่าวถึงและเป็นที่สนใจต่อองค์การภาครัฐและเอกชน มูลนิธิสมาคมต่าง ๆ มักจะมีการพูดถึงชุมชนเข้มแข็งอยู่เสมอ โดยอาจหมายถึง เพื่อให้ชุมชนนั้นเข้มแข็งต่อไป หรือการที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อความสำเร็จของโครงการ หรือการกระจายอำนาจให้แก่การปกครองส่วนท้องถิ่นหรือชุมชน เพื่อให้มีความอิสระในการปกครองให้ชุมชนเข้มแข็งต่อไป ดังนั้นการพิจารณาชุมชนเข้มแข็งต้องพิจารณาว่าชุมชนนั้นเข้มแข็งพอสมควรอยู่แล้ว ต้องการเพิ่มพูนพัฒนาให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น หรือชุมชนนั้นยังอ่อนแอต้องการความช่วยเหลือเพื่อพัฒนาชุมชนนั้นให้เข้มแข็งขึ้น (โกวิทย์ พวงงาม, 2553)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 - 2506) เป็นต้นมา แทบทุกฉบับจะเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ จนสามารถทำให้ประเทศไทยกลายเป็นหนึ่งในประเทศที่มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เร็วที่สุด แต่ปัญหาความยากจนของประชากรส่วนใหญ่ของประเทศและการกระจายรายได้กลับไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง เมื่อสถานการณ์ทั่วโลกประสบภาวะวิกฤตรอบด้านอย่างรุนแรง จึงเกิดการทบทวนและวิพากษ์แล้วว่าเป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนและผิดพลาด อันเป็นการดำเนินตามแนวคิด ทฤษฎีการพัฒนาประเทศตามแนวตะวันตก เป็นเหตุให้คนไทยถูกและละทิ้งภูมิปัญญาไทยที่มีฐานแนวคิดทางวัฒนธรรม (พรณิภา โสทธิพันธุ์ และคณะ, 2547) ดังนั้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) เป็นต้นมาได้เริ่มมีการกำหนดให้มีการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยการฟื้นฟูประเพณีศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) มุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและสร้างคุณค่าที่ดีในสังคมไทยบนพื้นฐานของการอนุรักษ์วัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของความเป็นไทย การอนุรักษ์ฟื้นฟูและรักษาสภาพแวดล้อมชุมชน ศิลปวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว (โกวิทย์ พวงงาม, 2553) ยุทธศาสตร์ ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) มีวัตถุประสงค์ พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและคุณภาพชีวิตบนฐานความเข้มแข็งของชุมชนและการใช้ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีคุณภาพ (กุลธิดา ภูงษ์ และพิทักษ์ ศิริวงศ์, 2556) รวมไปถึงการส่งเสริมให้ปราชญ์ แก่นนำและผู้รู้ ถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการเรียนรู้และการจัดการความรู้ในชุมชนสู่เด็กและเยาวชน ขณะที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) ได้นำทิศทางการพัฒนา

ประเทศจากแผนพัฒนา ฉบับที่ 10 อย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งขยายการนำทุนที่มีศักยภาพจาก 3 ทุน ทั้งทุนสังคม ทุนเศรษฐกิจ และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และทุนทางวัฒนธรรมมาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน การนำความรู้และจุดแข็งของอัตลักษณ์ไทยมาปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจบนฐานนวัตกรรมที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้อีกแนวคิดหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของชุมชน คือแนวคิดพื้นที่ทางสังคม คือมนุษย์มีความสัมพันธ์พื้นฐานอยู่บนอำนาจและมนุษย์ต้องการมีตำแหน่งอยู่บนพื้นที่นั้นๆ ซึ่งมนุษย์จะสร้างพื้นที่ทางสังคมได้ต้องอาศัยการสะสมทุน ประกอบด้วยทุน 4 แบบคือ 1) ทุนทางเศรษฐกิจ 2) ทุนทางวัฒนธรรม 3) ทุนทางสังคม และ 4) ทุนทางสัญลักษณ์ (สุภางค์ จันทวานิช, 2554) โดยชุมชนที่เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้เท่าเทียมสามารถเปิดพื้นที่ทางสังคมให้กับชุมชนของตนเองได้หลังจากที่สังคมไทยถูกกระบวนการทางวาทกรรมของการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยครอบงำ (hegemony) กระบวนทรรศน์การพัฒนาประเทศโดยปิดกั้น กดทับ แทนที่สวมรอย วัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นของประเทศไว้ ภายใต้เอกลักษณ์ที่เรียกว่า “ความด้อยพัฒนา” (พนารักษ์ ปรีดาภรณ์ และนเรศ วงศ์สุวรรณ, 2552) โดยเฉพาะแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งให้ความสำคัญกับการอุ้มชูตนเองได้ ให้พอเหมาะกับสภาพของแต่ละชุมชน โดยมีได้เน้นการสร้างกำไรเกินความสามารถของชุมชนและความไม่โลภ (อภิชัย พันธเสน, 2546) การสร้างคำว่า “ความเข้มแข็งของชุมชน” เป็นการสร้างแบบอุดมคติแบบใหม่ กล่าวคือ ชุมชนถูกแบ่งขั้วออกเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและชุมชนที่อ่อนแอ อาจเป็นการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนให้แตกต่างกัน (นภาพรณี หะวานนท์, 2550: 11) ชุมชนเป็นคำที่ซ่อนความหมายซึ่งแสดงถึงพลังที่สำคัญและหนักแน่น มีศักยภาพในการขับเคลื่อนตนเองให้เปลี่ยนแปลงได้จากพลังภายใน แต่มุมมองจากคนนอก กลับไม่ได้เป็นเช่นนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นวาทกรรมของรัฐ คำว่าชุมชนมักใช้ควบคู่ไปกับความหมายที่ว่า เป็นอาณาเขตที่ต้องได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นเสมอ (พรณิภา โสติพิพันธุ์ และคณะ, 2547: 23)

ผู้วิจัยได้ค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของชุมชนของดังต่อไปนี้ การศึกษาของสุปราณี จันทรสง และคณะ (2559) ศึกษาการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง พบว่าภูมิคุ้มกันให้ชุมชนของการพัฒนาทุนทางสังคมมีความสำคัญมากที่สุดเนื่องจากผู้นำทางสังคมมีบทบาทสำคัญที่สุดในการดำเนินการทุนทางสังคมทุกกิจกรรมทางสาธารณะและกระตุ้นให้ประชาชนในชุมชนมีจิตสำนึกในการพึ่งพาตนเอง การดำเนินการต้องเป็นไปในลักษณะแบบองค์รวมโดยมีเป้าหมายหลักคือการเน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ มีลักษณะการสร้างเครือข่ายต้องสร้างและพัฒนาเครือข่ายของสมาชิกให้เกิดขึ้นภายในชุมชน ขณะที่โสภิ อุ่นทะยา (2557) ศึกษาการใช้วาทกรรมชายแดนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว วิธีการใช้ภาษาจากวาทกรรมชายแดนทำให้เห็นถึงวิธีการประกอบสร้างวาทกรรมให้มีความสละสลวย ประทับใจ นำไปใช้สื่อสารประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ประเพณี วัฒนธรรมของจังหวัดมุกดาหาร และปฏิบัติการของผู้คนในพื้นที่ชายแดนผ่านกลวิธีการใช้ภาษาและปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องส่งผลให้เมืองมุกดาหารเป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยวและการค้าขายในบริบทความหลากหลายของผู้คนในพื้นที่ชายแดน สามารถนำไปประยุกต์เป็นแนวทางเชิงนโยบายรัฐ อันจะนำไปสู่ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาพื้นที่ชายแดนไทย-ลาวต่อไป

กุลธิดา ภูมั่ง และ พิทักษ์ ศิริวงศ์ (2556) ศึกษาการใช้วาทกรรมการพัฒนาชุมชนพบว่าการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน อาจเริ่มจากการตระหนักถึงปัญหาในชุมชนและหาแนวทางการสร้างความเข้มแข็งโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในชุมชน ทั้งบ้าน วัด โรงเรียน ส่วนราชการ (บ.ว.ร.ส.) รวมไปถึงการส่งเสริมวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีเข้ามาขับเคลื่อนกิจกรรมในชุมชนร่วมกัน และบุญทิวา พ่วงกลัด (2554) ใช้วิธีการวิเคราะห์วาทกรรมศึกษาวาทกรรมบุญนิยม ของชุมชนราชธานีโอศก จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อศึกษาบทบาทของภาษาในการสร้างอุดมการณ์และวาทกรรมบุญนิยม ศึกษาเนื้อหาของชาวชุมชนที่ทำให้เกิดภาคปฏิบัติจริงของวาทกรรมบุญนิยม พบว่าภาษามีบทบาทอย่างยิ่งในการดำรงอุดมการณ์และวาทกรรมบุญนิยม ปฏิบัติการทางวาทกรรมก่อให้เกิดนิมิตภาพ (habitus) ขึ้นในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคมก่อให้เกิดการผลิตซ้ำอุดมการณ์และวาทกรรมบุญนิยมให้ดำรงอยู่

แนวคิดกิจกรรมทางสังคม และการเป็นตัวแทนของผู้นำชุมชนเป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่ผู้คนในชุมชนใช้เป็นเครื่องมือในการแสดงบทบาทของกลุ่มคนในสังคมให้ชัดเจนมากขึ้น นำมาสู่ความเข้มแข็งและการรวมตัวกันของกลุ่มคน ดังเช่นการศึกษาของ ปริญญา สมบูรณ์ยิ่ง ธีระ สันเดชารักษ์ และศุภธิดา ชวนวัน (2556) ที่ศึกษาการสร้างศักยภาพของชุมชนผู้สูงอายุในศรีสะเกษ ประเทศไทย สาธารณรัฐประชาชนจีน โดยใช้กิจกรรมทางสังคมเป็นเครื่องมือในการแสดงบทบาทและการดำรงอยู่ของผู้สูงอายุ ขณะที่ อุดม คума (2555) ศึกษาลักษณะของผู้ผู้นำในชุมชนโดยเฉพาะผู้นำชุมชนที่พัฒนาจากระบบเครือญาติทำให้เกิดความยึดเหนี่ยวกันของผู้คนในชุมชนรวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมือง ผู้นำชุมชนในทุกระดับมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยความเป็นตัวแทนของผู้นำกลุ่มและทีมงานในชุมชน เพื่อจัดทำแผนชุมชนที่สามารถสร้างความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน (พัชรชาติ ตรีชัย, 2552)

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse Analysis) เพื่อศึกษาตัวบท ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรม และภาคปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรมของการดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำ ชุมชนหมู่บ้านหัวเขาจีน ตำบลห้วยยางโทน อำเภอบางท้อ จังหวัดราชบุรี

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นไปที่การวิเคราะห์วาทกรรมไทยทรงดำ ซึ่งประกอบด้วย ตัวบทของ ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรม และภาคปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรมไทยทรงดำของชุมชนหมู่บ้านหัวเขาจีน ตำบลห้วยยางโทน อำเภอบางท้อ จังหวัดราชบุรี กระบวนการดำรงอยู่ของอัตลักษณ์ตลอดจนศึกษาความเข้มแข็งของชุมชนอันเกิดจาก ประเพณี การดำรงชีพแบบดั้งเดิมของชาวไทยทรงดำในหมู่บ้านหัวเขาจีน

2. ขอบเขตด้านพื้นที่ ของการวิจัยครั้งนี้คือชุมชนหมู่บ้านหัวเขาจีน ตำบลห้วยยางโทน อำเภอบางท้อ จังหวัดราชบุรี

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา ผู้วิจัยใช้เวลาการศึกษาเอกสาร การเก็บข้อมูลโดยการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก การจดบันทึก ตั้งแต่เดือน พฤษภาคม – มิถุนายน 2559

4. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย หัวหน้าส่วนราชการ หน่วยงานภาครัฐ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้คนในชุมชนหมู่บ้านหัวเขาจีน ตำบลห้วยยางโทน อำเภopakทอ จังหวัดราชบุรี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่สำคัญที่สุดสำหรับการวิจัยครั้งนี้ คือ ตัวผู้วิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดและครบถ้วนเพื่อศึกษา การวิเคราะห์หาทฤษฎี โดยผู้วิจัยได้เตรียมตัวในส่วนของความรู้ ด้วยการศึกษาเอกสารและ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ผู้วิจัยได้เตรียมแนวคำถาม ในการวิจัย ที่ใช้คำถามปลายเปิด รวมไปถึงการเข้าร่วมสังเกตการณ์กิจกรรมต่าง ๆ อันเป็นกระบวนการดำรงอัตลักษณ์ สร้างความเข้มแข็งและการพึ่งตนเองของชุมชน นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้เตรียมเครื่องบันทึกเสียง เครื่องบันทึกเสียงขนาดเล็ก สมุดจด ปากกา สำหรับการทำวิจัยภาคสนาม

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักของการวิจัยครั้งนี้จากผู้ที่เกี่ยวข้องกับชาวไทยทรงดำและการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนหมู่บ้านหัวเขาจีน ตำบลห้วยยางโทน อำเภopakทอ จังหวัดราชบุรี โดยผู้ให้ข้อมูลต้องมีความสอดคล้องและให้ข้อมูลตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้แก่ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน สมาชิกกลุ่มสตรีทอผ้าไทยทรงดำ พัฒนาการจังหวัด บุคลากรประจำองค์การบริหารส่วนตำบล บุคลากรและหัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ไทยทรงดำ รวมไปถึงประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน จำนวน 16 คน ซึ่งผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์จนกระทั่งข้อมูลอิ่มตัวแล้วจึงนำข้อมูลที่ได้อามาวิเคราะห์ให้ขั้นตอนถัดไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัยและเก็บข้อมูล 3 วิธีการ คือ

1. การสัมภาษณ์ระดับลึก (in-depth interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยผู้วิจัยเป็นผู้มีบทบาทหลักในการเก็บข้อมูล ด้วยการใช้แนวคำถามการสัมภาษณ์ (Interview Guide) โดยผู้วิจัยได้จดบันทึกและบันทึกเสียง การสนทนาด้วยเครื่องบันทึกเสียงขนาดเล็ก โดยให้ความสำคัญกับน้ำเสียงและคำพูดประกอบการสังเกตท่าทาง ตลอดจนมีการจดบันทึกในประเด็นสำคัญระหว่างการสัมภาษณ์ที่จำเป็นต่อการวิเคราะห์หาทฤษฎีด้านต่าง ๆ
2. การสังเกตและจดบันทึก (observation and field-note) ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาข้อมูลด้วยการสังเกต โดยเลือกใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และแบบมีส่วนร่วม โดยใช้ปากกาและกระดาษจดบันทึกสิ่งที่สังเกตได้ โดยพยายามจัดการข้อมูลในรูปแนวคิดและโครงสร้างต่างๆ ให้สมบูรณ์ที่สุด
3. การศึกษาเอกสาร (document analysis) เป็นการเตรียมตัวทั้งก่อนและระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูล รวมถึงภายหลังที่เก็บข้อมูลแล้ว เป็นการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยจากหลายแหล่ง (theoretical triangulation)

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของการวิจัย

ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) เพื่อยืนยันว่าข้อมูลที่ได้มานั้นถูกต้องและสอดคล้องกันหรือไม่ โดยพิจารณาจากช่วงเวลา สถานที่ และบุคคลที่แตกต่างกัน และใช้การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีวิทยา (methodological triangulation) ด้วยการรวบรวมข้อมูลจากหลากหลายวิธีการ ได้แก่ การสังเกต การศึกษาจากเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก (Denzin, 2006) การใช้วิธีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือแบบสามเส้า ช่วยลดความผิดพลาดในการตีความ โดยใช้มุมมองที่หลากหลายเพื่อยืนยันความหมายที่ชัดเจนและถูกต้องมากที่สุด โดยผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สังเกตความเป็นอยู่ของผู้นอนในชุมชนห้วยเขย่ง ศึกษาเอกสารวิชาการ บทความ หนังสือที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ไทยทรงดำ และเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้นอนในชุมชน แล้วนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ ตีความและสรุปผล

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ด้วยวิธีการวิเคราะห์วาทกรรมตามตัวบท (Textually Oriented Discourse Analysis) และแนวทางการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) ของ นอร์แมน แฟร์คลัฟ (Fairclough, 1992; 2003) จากข้อมูลที่ได้รับจากการเก็บข้อมูลจนครบถ้วนแล้ว ด้วยการวิเคราะห์ตัวบท ภาวปฏิบัติทางวาทกรรม และภาวปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งนำมาสู่ความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชนหมู่บ้านห้วยเขย่ง ตำบลห้วยยางโทน อำเภopaktho จังหวัดราชบุรี

ผลการศึกษา

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องโดยเริ่มจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสร้างวาทกรรมไทยทรงดำ ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านห้วยเขย่ง การลงพื้นที่เพื่อรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และสรุปเป็นผลการวิเคราะห์วาทกรรมไทยทรงดำและความเข้มแข็งของชุมชนหมู่บ้าน ห้วยเขย่งดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ตัวบท อัตลักษณ์ไทยทรงดำของชุมชนหมู่บ้านห้วยเขย่ง

การวิเคราะห์ตัวบทคือ การพยายามค้นหาร่องรอยของสังคมในวาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้นมาให้มีปฏิสัมพันธ์กับสังคม (สาวิตรี คทวณิช, 2549: 35) ชาวไทยทรงดำในชุมชนห้วยเขย่ง ได้อพยพย้ายถิ่นฐานมาจากดินแดนที่ห่างไกลและได้เข้ามาจับจองพื้นที่ส่วนหนึ่งที่อยู่ใต้สุดของอำเภopaktho จังหวัดราชบุรี สภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม ที่เป็นผืนป่า หนองน้ำ และภูเขา ซึ่งยังไม่มีผู้คนอาศัยอยู่ จึงได้ตั้งหลักปักฐาน ณ บริเวณนี้ การวิเคราะห์ตัวบทผู้วิจัยได้สรุปเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1.1 ด้านวัฒนธรรมและประเพณี ชาวไทยทรงดำยึดถือและสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี ตั้งแต่บรรพบุรุษตราบจนถึงปัจจุบัน โดยพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวไทยทรงดำเกี่ยวพันกับการใช้ชีวิตตั้งแต่เกิด แต่งงาน ครองเรือน จนถึงตาย พิธีกรรมส่วนใหญ่มักจะมีเชื่ออยู่กับ “ผี” ไม่ว่าจะเป็นผีบรรพบุรุษ ผีบ้านผีเรือน ซึ่งมีความเชื่อว่ามีผีต่าง ๆ เป็นผู้บันดาลความสุข ความเจริญงอกงาม ความร่มเย็น หากปฏิบัติอย่างถูกต้องวิธี ในทางตรงกันข้าม ความทุกข์ ความเลวร้ายต่าง ๆ จะบังเกิดขึ้นหากปฏิบัติผิดวิธีหรือละเว้นการปฏิบัติตามลำดับขั้นตอนของพิธีกรรมต่าง ๆ ดังนั้นตัวบทในพิธีกรรมของชาวไทยทรงดำจึงเกี่ยวข้องกับการขึ้นในกระทำการใด ๆ ให้เกิด

ความอยู่เย็นเป็นสุขให้กับครอบครัว และส่งวิญญาณกลับไปยังถิ่นฐานเดิมเมื่อเสียชีวิตลง การประกอบพิธีต่าง ๆ ต้องมีตัวแทนในการประกอบพิธีกรรม บุคคลเหล่านี้เปรียบเสมือนตัวแทนที่สร้างความน่าเชื่อถือ ครอบงำ กดทับ ความเชื่อชุดอื่น ๆ ไม่ให้ปฏิบัติตามความเชื่อเหล่านั้น หากแต่ให้คงยึดถือปฏิบัติเป็นประเพณีสืบต่อกันมาจนเป็นเอกลักษณ์ดังเช่นในปัจจุบัน

1.2 ด้านการแต่งกาย ชาวไทยทรงดำนิยมแต่งกายด้วยชุดสีดำสนิท โดยแต่งกายจากผ้าฝ้ายที่ผ่านการย้อมสีตามธรรมชาติ ถักทอโดยใช้รูปแบบที่สืบทอดกันมา นอกจากนี้เครื่องแต่งกายสีดำยังง่ายต่อการทำความสะอาดเมื่อต้องทำงานด้านการเกษตร ชาวไทยทรงดำยังให้ความหมายกับลวดลายที่ประดับอยู่บนเสื้อผ้า เครื่องประดับ เครื่องเรือนโดยสีที่นำมาใช้ประดิษฐ์เป็นลวดลายนั้นประกอบด้วยหลากหลายสี ซึ่งมีความหมายของสีแต่ละสีแตกต่างกัน เช่น สีเขียวหมายถึงธรรมชาติ สีส้มหมายถึงความสามัคคี นอกจากนี้ชาวไทยทรงดำยังให้ความหมายกับผ้านุ่งของผู้หญิง ผ้าชิ้นลายแดงโม่ง ลายแดงโมบนผ้าชิ้นสื่อความหมายถึงการเป็นพี่เป็นน้องกันระหว่างชาวไทยกับชาวลาวโดยใช้ลายใหญ่ 2 เส้น ขนานกัน ส่วนลายเส้นเล็กและเส้นใหญ่เดี่ยว ๆ หมายถึงการแยกย้ายพลัดพรากจากกัน

1.3 ด้านการดำรงชีพ ชาวไทยทรงดำในชุมชนห้วยเขาน้อยพวยพจากชุมชนไทยทรงดำกลุ่มใหญ่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี เนื่องจากชาวไทยทรงดำที่อพยพมาจากดินแดนดั้งเดิมนั้นอาศัยอยู่ในพื้นที่ซึ่งเป็นภูเขา เมื่อมาตั้งถิ่นฐานที่อำเภอปากท่อจึงตั้งบ้านเรือนใกล้ภูเขาในหมู่บ้านห้วยเขาน้อย ชาวไทยทรงดำประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ ผู้หญิงส่วนใหญ่มีความสามารถด้านการทอผ้า การดำรงชีพจากการย้ายถิ่นฐานถึงสองครั้งทำให้ชาวไทยทรงดำหมู่บ้านห้วยเขาน้อยเกิดความสมัครสมานสามัคคี ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความซื่อสัตย์ เพื่อป้องกันการถูกเอารัดเอาเปรียบที่อาจเกิดขึ้น ในปัจจุบันเมื่อสังคมไทยเปลี่ยนไปเป็นสังคมเมือง ชาวไทยทรงดำได้ดำรงชีพและประกอบอาชีพเหมือนคนไทยทั่วไปแต่ยังคงอัตลักษณ์ด้านพิธีกรรม ความเชื่อดั้งเดิมไม่เปลี่ยนแปลง

1.4 ด้านภาษาและการสื่อสาร ชื่อเรียกดั้งเดิมของไทยทรงดำ คือไทดำ ผู้ไทดำ หรือไทซ่ง เมื่อชาวไทยทรงดำอพยพมาอยู่ในประเทศไทยได้นำอักษรและภาษาของตนเข้ามาใช้ด้วย ภาษาพูดยังคงใช้อยู่ในหมู่คนสูงอายุจนถึงปัจจุบัน ลูกหลานสมัยใหม่จะฟังภาษาไม่รู้เรื่องและพูดได้บ้าง ส่วนการเขียนนั้นจะบันทึกไว้ในสมุดไทยต่อ ๆ กันมา โดยเฉพาะเรื่องประเพณี พิธีต่าง ๆ ตามความเชื่อปัจจุบันมีผู้เขียนอักษรไทดำได้น้อยมาก เนื่องจากการพัฒนาของระบบการศึกษาไทย ที่เข้ามาครอบงำชุดความคิดทางการสื่อสาร ขณะที่การสื่อสารของชาวไทยทรงดำด้วยกันถือเป็นการดำรงอัตลักษณ์และสืบทอดผลิตซ้ำอัตลักษณ์ของชาวไทยทรงดำจากรุ่นสู่รุ่น

2. การวิเคราะห์ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมการดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำ

การวิเคราะห์ในส่วนนี้ผู้วิจัยมุ่งเน้นไปที่การศึกษาการทำงานร่วมกันระหว่างการผลิตสร้างความหมายที่อาศัยตัวบท การประกอบสร้างที่เชื่อมโยงตัวบทที่มีความหมายอยู่ก่อนแล้ว อาจแตกต่างกันสอดคล้อง หรือย้อนแย้งกันเข้าด้วยกัน ผ่านการจัดระเบียบของวาทกรรม (order of discourse) (วรพงศ์ ไชยฤกษ์, 2556) ซึ่งนำไปสู่การผลิต แพร่กระจาย แนวคิดไทยทรงดำในชุมชนรวมถึงการเรียกร้อง การปรับปรุง การก่อรูปใหม่ของตัวบทไทยทรงดำในมิติต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

2.1 ด้านวัฒนธรรมและประเพณี ชาวไทยทรงดำได้จัดระเบียบ ร้อยเรียง ความหมายสิ่งต่าง ๆ รอบตัวจนเกิดเป็นประเพณีต่าง ๆ เช่น พิธีเสนเรือน (พิธีเช่นไหว้บรรพบุรุษ) พิธีเสนโต (พิธีเรียกขวัญ) ลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ของพิธีกรรมได้ถูกกำหนดอย่างตายตัวในเรื่องของระยะเวลา รวมไปถึงจำนวนของใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวไทยทรงดำเป็นเครื่องมือในการสร้างความยึดเหนี่ยว สมัยครุสสามัคคี ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน นอกจากนี้ชาวไทยทรงดำยังมีความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ เชื่อถือสืบต่อกันมา หากไม่นับถือจะมีอันตรายต่อตัวเองหรือบุคคลในครอบครัว ในทางกลับกันหากนับถือเคารพบูชาผีบรรพบุรุษ ผู้นั้นและครอบครัวจะพบแต่ความเจริญรุ่งเรืองดังนั้นก็จะเป็นเรื่องที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับชาวไทยทรงดำที่ต้องนับถือผีบรรพบุรุษตามประเพณีสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

2.2 ด้านการแต่งกาย กฎเกณฑ์ของการแต่งกายด้วยชุดดำ เสื้อประเภทต่าง ๆ เช่น เสื้อฮี เสื้อก้อม ผ้าซิ่นลายแตงโมอันเป็นเอกลักษณ์ เป็นการกีดกัน แบ่งแยกผู้ที่สวมใส่ชุดไทยทรงดำในงานพิธี โดยผู้ที่เป็นชาย สะใภ้ จะแต่งกายด้วยชุดดำที่แตกต่างกับผู้สืบเชื้อสายจากชาวลาโว้งโดยตรง การแต่งกายอันแตกต่างเหล่านี้ถือเป็นการกีดกัน แบ่งแยก ชาวไทยทรงดำ สร้างความเป็นอื่น (otherness) ผ่านกฎเกณฑ์ทางวาทกรรม (order of discourse) กับคนชาติพันธุ์อื่นที่เข้ามามีความสัมพันธ์กับชาวไทยทรงดำ การสลับด้านที่มีลวดลายออกในงานพิธี รวมไปถึงงานพิธีศพที่จะพลิกด้านลวดลายขนาดใหญ่ด้านในออกแล้วนำไปคลุมโลงศพ โดยมีความเชื่อว่าเมื่อชาวไทยทรงดำเสียชีวิตแล้ว วิญญาณจะกลับไปพบบรรพบุรุษยังถิ่นกำเนิด หากไม่ได้แสดงเสื้อฮีของชาวไทยดำให้เห็น บรรพบุรุษจะจำไม่ได้และไม่ได้พบกัน แม้ปัจจุบันชาวไทยทรงดำจะไม่นิยมสวมใส่เสื้อผ้าสีดำทั้งชุดเหมือนในสมัยก่อนแล้วก็ตาม แต่เมื่อมีงานพิธี หรือการจัดงานต้อนรับบุคลากรจากหน่วยงานภาครัฐ ชาวไทยทรงดำจะพร้อมเพรียงกันสวมใส่ชุดประจำชาติพันธุ์อันเป็นการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ไทยทรงดำให้ผู้คนภายนอกได้รับรู้

นอกจากนี้เอกลักษณ์อย่างหนึ่งของชาวไทยทรงดำหมู่บ้านหัวเขาจีนที่สืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบันคือการไผ่ผมทรงต่าง ๆ ดังเดิมที่ยังคงพบได้ในสตรีสูงวัยในชุมชนหัวเขาจีนโดยเฉพาะทรงปั้นเกล้า หรือปั้นเกล้าต่ง ซึ่งเป็นแบบผมสำหรับหญิงสาวอายุ 20 ปีขึ้นไป ไผ่ผมผมนี้อายุไปจนตาย โดยตามประเพณีไทยทรงดำ ถ้าหญิงสาวใดทำผมนั้นเกล้าไม่ได้ ยังไม่ให้แต่งงาน หรือห้ามเกี่ยวข้องกันในเชิงคู่สาวกับผู้ชาย

2.3 ด้านการดำรงชีพ ชาวไทยทรงดำนิยมใช้ชีวิตใกล้ชิดกับภูเขา เนื่องจากถิ่นฐานเดิมของชาวไทยดำเป็นภูเขาสูง เมื่ออพยพมาตั้งรกรากในประเทศไทยเมื่อครั้งแรกที่อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ติดทะเล ชาวไทดำไม่คุ้นเคยกับการใช้ชีวิตอยู่กับทะเลจึงอพยพโยกการเคลื่อนย้ายถิ่นของไทยทรงดำจะมุ่งขึ้นไปทางทิศเหนือจากเพชรบุรีเสมอ ได้แก่ ราชบุรี นครปฐม กาญจนบุรี สุพรรณบุรี นครสวรรค์ พิจิตร พิษณุโลก เพชรบูรณ์ ชาวไทยทรงดำในชุมชนหัวเขาจีนมีความสนิทสนมกลมเกลียวมากกว่าชุมชนไทยทรงดำแหล่งอื่น ๆ ในประเทศไทย มีสาเหตุหนึ่งมาจากการสร้างค่านิยมการแต่งงานกันระหว่างชาวไทยทรงดำด้วยกัน โดยห้ามไม่ให้ชาวไทยทรงดำแต่งงานกับคนไทย หรือคนเชื้อสายอื่น ๆ ในท้องถิ่น ทำให้อัตลักษณ์ต่าง ๆ ยังคงดำรงอยู่ได้จากการมีอำนาจเหนือ (hegemony) ของชาวไทยทรงดำที่สืบเชื้อสายเดียวกันและขยายเป็นครอบครัวใหญ่จากรุ่นสู่รุ่น ชายไทยทรงดำถือลำดับการเป็นผู้ตัวและผู้้อย โดยผู้ตัวถือเป็นผู้สืบเชื้อสายจากเจ้าผู้ปกครอง จะใช้นามสกุลสิงหล ส่วนผู้้อยเป็นผู้สืบเชื้อสายจากสามัญชน

2.4 ด้านภาษาและการสื่อสาร ชื่อไทยทรงดำมีการกำหนดขึ้นจากชื่อของการจัดงานอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาวไทดำที่จัดโดยตำบลหนองปร่ง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรีเป็นครั้งแรก (ราว ๆ พ.ศ. 2520) ซึ่งเป็นการรวมตัวของคนไทดำจากทั่วประเทศ ต่อมาจึงนิยมนำชื่อไทยทรงดำเป็นชื่อของการจัดงานอนุรักษ์ประเพณีประจำปีในท้องถิ่นอื่น ๆ ของประเทศไทย ดังนั้นคำว่า “ไทยทรงดำ” จึงถูกผลิตสร้างขึ้นเพื่อแสดงถึงอำนาจของผู้พลัดถิ่นที่แต่งกายในชุดสีดำ (ทรงดำ) ในประเทศไทย คำว่าไทยทรงดำจึงเป็นที่นิยมใช้กันนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา นั่นคือชาวไทดำในท้องถิ่นอื่น ๆ ร่วมกันผลิตซ้ำวาทกรรมไทยทรงดำจนแพร่กระจายไปทั่วประเทศ ซึ่งเหตุผลหนึ่งที่มีการจัดงานเทศกาลเกี่ยวกับชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ทางกรมมักจะใช้คำว่าไทยนำหน้าแล้วตามด้วยชื่อกลุ่ม ในการประชาสัมพันธ์ เพราะไปเชื่อมโยงกับคำว่า “ไทย” ในคำว่า คนไทย ภาษาไทย ประเทศไทย เช่นการใช้คำว่าไทดำ ไทยโซ่ง ที่อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี (พิณรัตน์ อัครวัฒนากุล, 2549: 159) จะเห็นได้ว่าหน่วยงานราชการใช้อำนาจจากคำว่า “ไทย” เพื่อกดทับ ปิดกั้น เพื่อให้ชาติพันธุ์อื่นระลึกถึงว่าปัจจุบันพวกเขาอาศัยอยู่ในประเทศไทย

การสืบทอดอัตลักษณ์ทางภาษาที่นับวันจะยังมีผู้ใช้ภาษาไทดำน้อยลงเรื่อย ๆ อย่างไรก็ตามมีความพยายามอนุรักษ์ภาษาไทดำโดยการสร้างเอกสารเป็นระบบดังเช่น สุรีย์ ทองคงหาญ และคณะ (2550) ได้จัดทำและเผยแพร่คู่มือการเรียนภาษาไทดำ เช่นเดียวกับ สุนี คำนวลศิลป์, พิทักษ์ ศิริวงศ์ และพิชิตาภา ทับทอง (2547) ที่ได้รวบรวมคำศัพท์ ประเพณี พิธีกรรมของชาวไทยทรงดำไว้อย่างเป็นระบบ

3. การวิเคราะห์ภาคปฏิบัติการทางสังคมของอัตลักษณ์ไทยทรงดำ

ผู้วิจัยได้แบ่งภาคปฏิบัติการทางสังคมของการดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำ ซึ่งวิเคราะห์เป็นโครงสร้างของความสัมพันธ์ที่เชื่อมต่อกันในรูปของเครือข่าย เพื่อให้อำนาจมีผลในภาคปฏิบัติและส่งเสริมการผลิตซ้ำให้สังคม โดยแบ่งเป็น 3 ส่วน ตามแนวทางของ นอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough, 2001) ได้แก่

3.1 กิจกรรมทางสังคม (social activity) ได้แก่กิจกรรมที่เกิดขึ้นในรูปแบบ แนวทางเฉพาะ ที่เป็นปฏิบัติการผ่านการแต่งกายด้วยชุดดำ เมื่อมีงานหรือกิจกรรมที่สำคัญทางสังคม ชาวไทยทรงดำจะแต่งตัวด้วยชุดประจำตัวที่แสดงถึงอัตลักษณ์เฉพาะตัว การแต่งกายไทยทรงดำในพิธีการนี้ยังแพร่กระจายไปยังคนไทยเชื้อสายอื่นที่มีเชื้อไทยทรงดำในชุมชนหรือกล่าวได้ว่าการแต่งกายไทยทรงดำมีอำนาจที่ผลิตสร้างขึ้นจากคนไทดำซึ่งก่อให้เกิดการสยบยอมต่อแนวคิดการแต่งไทยทรงดำซึ่งแสดงถึงความพร้อมเพียงและความสามัคคีของชุมชน ดังเช่นในวันสงกรานต์ 13 เมษายนของทุกปี หมู่บ้านหัวเขาเงินจะมีการจัดงานสืบสานวัฒนธรรมประเพณี อี้นก๊อน ฟ้อนกัน เพื่อสืบสาน ผลิตซ้ำวาทกรรมไทยทรงดำให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

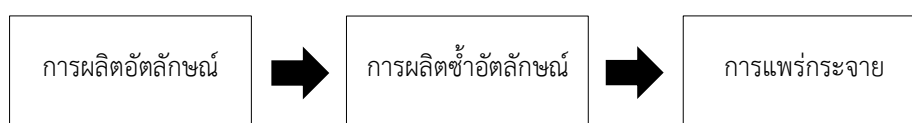
3.2 การเป็นตัวแทน (representation) ผู้ที่เป็นต้นแบบการผลิตซ้ำแบบแผน ประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวไทยทรงดำนั้นคือปราชญ์ชาวบ้าน หมอเสนา หมอมด หัวหน้ากลุ่มสตรีทอผ้าไทยทรงดำ ผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวแทนการผลิตและถ่ายทอดแนวคิดไทยทรงดำให้คงอยู่ในชุมชน ปฏิบัติการทางสังคมของปราชญ์ชาวบ้านแสดงถึงความรู้ ความชำนาญการที่มีอยู่ในตัวเอง การผลิตสร้างความเป็นตัวของตัวเอง สร้างระบบความรู้ (system of knowledge) แล้วถ่ายทอดความรู้เหล่านั้นให้แพร่หลายทั่วไปในชุมชนเพื่อการผลิตซ้ำในอนาคต

3.3 การสถาปนาอัตลักษณ์ (constitution of identities) วาทกรรมไทยทรงดำจะเกิดขึ้นอย่างยั่งยืนไม่ได้หากไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐเช่น พัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี องค์การบริหารส่วน

ตำบลห้วยยางโพน รวมไปถึงผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มสตรี คณะกรรมการหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีความพยายามผลิตซ้ำการแต่งชุดไทยทรงดำด้วยการรณรงค์ให้เด็กนักเรียนระดับประถมศึกษาของโรงเรียนในหมู่บ้านและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้แต่งชุดตามาเรียนในวันศุกร์ ซึ่งเป็นชุดที่ผู้ปกครองจัดหามาให้บุตรหลาน ขณะที่บางครอบครัวสามารถทอผ้าและชุดไทยทรงดำให้นักเรียนนำมาใส่ไปโรงเรียนได้ รวมไปถึงการยินยอม ยอมรับการแต่งกายด้วยชุดไทยทรงดำของหัวหน้าและบุคลากรของหน่วยงานภาครัฐเมื่อต้องออกพิธีอย่างเป็นทางการของชาวบ้านที่มีใช้ คนไทยทรงดำเป็นการแสดงถึงการเผยแพร่อำนาจจากการแต่งกายด้วยชุดไทยทรงดำไปยังผู้คนในสังคมและชุมชน

4. การดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำสู่ความเข้มแข็งของชุมชน

การสร้างอัตลักษณ์ของชาวไทยทรงดำเริ่มจากการผลิตอัตลักษณ์ที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ จากนั้นอัตลักษณ์ของชาวไทยทรงดำได้รับการสืบทอด ผลิตซ้ำโดยการร้อยเรียงเป็นลำดับขั้นตอนของพิธีกรรม การแต่งกาย การติดต่อสื่อสาร การดำรงชีวิตเกิดเป็นระบบความสัมพันธ์ทางสังคม (social relation) และระบบความรู้ (system of knowledge) ที่ถ่ายทอดโดยปราชญ์ชาวบ้าน และผู้สืบทอดในการทำพิธีกรรมให้กับผู้คนภายในกลุ่มชาวไทยทรงดำ ส่งผลให้ชาวไทยทรงดำยังคงอัตลักษณ์โดยการยึดถือ กฎเกณฑ์ กติกาต่าง ๆ เพื่อดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำจนถึงปัจจุบัน กระบวนการดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำสามารถสรุปได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำ

ที่มา : ผู้วิจัย

ในขณะเดียวกัน รัฐบาลไทยได้รณรงค์ให้ชุมชนสร้างความเข้มแข็งตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาชุมชนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 8 - 11 เพื่อต่อต้าน ทัดทานอำนาจจากแนวคิดเศรษฐกิจเสรีนิยมที่ประเทศไทยรับมาเป็นแนวคิดหลักในการพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับก่อน ๆ จึงเกิดการฟื้นฟูอัตลักษณ์ วัฒนธรรมไทยทรงดำเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยความร่วมมือจากผู้คนในชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ

การสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนเกิดจากจากหน่วยงานภาครัฐสร้างวาทกรรม “ชุมชนเข้มแข็ง” ในขณะที่ชุมชนหมู่บ้านหัวเขาจีนผลิตวาทกรรม “อัตลักษณ์ไทยทรงดำ” จึงเกิดการหลอมรวมวาทกรรมทั้งสอง โดยทั้งสองฝ่ายได้ประโยชน์จากการหลอมตัวบท “อัตลักษณ์ไทยทรงดำ” ซึ่งแสดงถึงความรักสมัครสมานสามัคคี ความอดทน ความซื่อสัตย์ของชาวบ้าน กับตัวบทที่ผลิตโดยรัฐบาลนั่นคือ “ชุมชนเข้มแข็ง”

การสร้างวาทกรรมจากการใช้วาทกรรมที่มีมาก่อนหน้า การผลิตซ้ำ หรือเชื่อมโยงวาทกรรมหลากหลายเข้าด้วยกันเพื่อผลิตวาทกรรมใหม่ ๆ เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรม (interdiscursive relationship) (สามชาย ศรีสันต์, 2554) กล่าวคือจากวาทกรรมไทยทรงดำที่ต้องการสร้างอัตลักษณ์ให้ตนเองสู่การยอมรับจากสังคมจนกลายเป็นความเข้มแข็งของชุมชนในหมู่บ้านหัวเขาจีน ขณะเดียวกันสังคมและชุมชน

ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐต้องการสร้างความเข้มแข็งตามนโยบายที่ได้รับจากรัฐบาล หน่วยงานภาครัฐอันประกอบด้วย เทศบาลตำบลห้วยยางโพน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี จึงสนับสนุน ผลิตซ้ำ เผยแพร่อัตลักษณ์ไทยทรงดำ

การสนับสนุนลักษณะไทยทรงดำและความเข้มแข็งของชุมชน ก่อให้เกิดการจัดระเบียบของวาทกรรมเป็นวิธีปฏิบัติการสร้างวาทกรรม การผลิตสร้างหรือปรับเปลี่ยนรูปแบบ แนวคิด ธรรมเนียมปฏิบัติ รูปแบบใหม่ เช่น การแต่งกายในชุดไทยทรงดำเมื่อมีพิธีสำคัญหรือพิธีต้อนรับบุคลากรจากหน่วยงานภาครัฐ สนับสนุนให้คนในชุมชนอนุรักษ์การแต่งกายตามประเพณีดั้งเดิม เนื่องจากปัจจุบันชาวไทยทรงดำหมู่บ้านห้วยเขยเงินไม่นิยมแต่งกายด้วยชุดดำเมื่อใช้ชีวิตประจำวันอีกต่อไป ยกเว้นผู้สูงอายุ ผู้อาวุโสของชุมชนบางคนที่ยังแต่งกายด้วยชุดไทยทรงดำเป็นประจำทุกวัน

นอกจากนี้ยังเกิดการสถาปนาอัตลักษณ์ไทยทรงดำให้เป็นทางการโดยการระบุให้อัตลักษณ์เด่นชัดในวิสัยทัศน์ขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยยางโพนที่ว่า “สืบสานวัฒนธรรม ก้าวนำการเกษตร ให้เหตุใช้ผลสร้างชุมชนให้ทันสมัย ครอบคลุมมีสุขทั่วหน้า ส่งเสริมการศึกษาให้ก้าวไกล” จะเห็นได้ว่าองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยยางโพนให้ความสำคัญกับคำว่า “สืบสานวัฒนธรรม” โดยขึ้นต้นเป็นคำแรกในวิสัยทัศน์ จึงอาจกล่าวโดยนัยได้ว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดสิ่งแรกของตำบลนี้คือการอนุรักษ์ สืบทอด ผลิตซ้ำ วัฒนธรรมไทยทรงดำของหมู่บ้านห้วยเขยเงิน อันเป็นการแสดงออกถึงวาทกรรมไทยทรงดำอย่างเป็นทางการ

สรุปผลการศึกษา

1. ตัวบ่งชี้อัตลักษณ์ไทยทรงดำประกอบด้วย 4 ด้าน 1) ด้านวัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรมของชาวไทยทรงดำส่วนมากเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ ผีเรือน พิธีกรรมต่าง ๆ เกี่ยวพันกับชาวไทยทรงดำตั้งแต่เกิดจนตาย ประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ แสดงถึงความอยู่เย็นเป็นสุข มีตัวแทนในการประกอบพิธีกรรม ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้สืบทอดการทำพิธีกรรม ทำหน้าที่สร้างความน่าเชื่อถือ ครอบงำ ความเชื่อด้านประเพณีชุดอื่น ๆ 2) ด้านการแต่งกาย ชาวไทยทรงดำแต่งกายสีดำสนิทจากผ้าที่ทอขึ้นจากฝ้ายที่ย้อมสีตามธรรมชาติ ให้ความหมายของสีและลวดลายที่ประดับในชุดและเครื่องแต่งกาย หมายถึงความสามัคคี ถิ่นกำเนิด ความเป็นพี่เป็นน้อง 3) ด้านการดำรงชีพ ชาวไทยทรงดำ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทอผ้า จากการที่ชาวไทยทรงดำผ่านการอพยพโยกย้ายถิ่นฐานมาหลายครั้ง จึงดำเนินชีวิตด้วยความสามัคคี ความถ่อมตน ซื่อสัตย์ และ 4) ด้านภาษาและการสื่อสาร ภาษาของชาวไทยทรงดำอยู่ในภาษาตระกูลไท มีอักษรและภาษาพูดเป็นของตนเอง อย่างไรก็ตามปัจจุบันมีผู้สืบทอดภาษาเขียนและภาษาพูดน้อยลง

2. ภาวะปฏิบัติการทางวาทกรรม แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านวัฒนธรรมและประเพณี ชาวไทยทรงดำร้อยเรียงความหมายของสิ่งของต่าง ๆ รอบตัวจนเกิดเป็นประเพณีสืบต่อกันมา 2) ด้านการแต่งกาย ชาวไทยทรงดำมีระเบียบ วิธีการแต่งกายที่กีดกัน แบ่งแยกผู้สวมใส่อย่างชัดเจน รวมไปถึงลักษณะการไว้ทรงผมของสตรีที่เป็นเอกลักษณ์ 3) ด้านการดำรงชีพ ชาวไทยทรงดำเป็นสืบทอดความสามัคคี ซื่อสัตย์ จากความจงรักภักดีดำรงชีวิตอยู่ใกล้ภูเข และ 4) ด้านภาษาและการสื่อสาร มีการสร้างคำ “ไทยทรงดำ” เพื่อเป็นตัวแทนของชาวไทยในประเทศไทย รวมทั้งมีการจัดงานไทยทรงดำรำลึกของชาวไทยทรงดำทั่วประเทศไทย

3. ภาควิชาปฏิบัติการทางสังคม ผู้วิจัยวิเคราะห์ตามแนวทางของ นอร์แมน แฟร์คลัฟ โดยการสนับสนุนให้เกิดการผลิตซ้ำอัตลักษณ์ไทยทรงดำด้านกิจกรรมทางสังคม คือการจัดงานประเพณี อื่นๆกัน ฟ้อนกันในวันสงกรานต์ 13 เมษายนของทุกปี เพื่อสืบสานวัฒนธรรมไทยทรงดำ ผู้ที่เป็นต้นแบบและมีบทบาทสำคัญในการผลิตซ้ำอัตลักษณ์ไทยทรงดำคือปราชญ์ชาวบ้าน รวมไปถึงผู้นำชุมชนซึ่งมีส่วนในการสร้างอัตลักษณ์ไทยทรงดำให้เกิดการผลิตซ้ำอย่างเป็นทางการ

4. การดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำสู่ความเข้มแข็งของชุมชน เป็นการหลอมรวม ผสมกลมกลืนระหว่างอัตลักษณ์ไทยทรงดำโดยชุมชนหมู่บ้านหัวเขาจีนและวาทกรรมชุมชนเข้มแข็งของหน่วยงานภาครัฐ การหลอมรวมวาทกรรมทั้งสองก่อให้เกิดตัวบทใหม่ คือการพัฒนาประเทศด้วยการอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น แทนที่การพัฒนาประเทศด้วยความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ แนวทางการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนยังปรับเปลี่ยนแนวคิด วิถีชีวิต รวมไปถึงการแต่งกายของผู้คนในชุมชนให้หวงแหนประเพณีไทยทรงดำดั้งเดิมมากขึ้นจากผู้คนทั้งชุมชน การสนับสนุนการผลิตซ้ำวาทกรรมชุมชนเข้มแข็งด้วยอัตลักษณ์ไทยทรงดำจากผู้นำชุมชน คณะกรรมการบริหารหมู่บ้าน ก่อให้เกิดการสร้างสัญลักษณ์ทางอัตลักษณ์ไทยทรงดำอย่างเป็นทางการ

อภิปรายผล

ตัวบทอัตลักษณ์ไทยทรงดำด้านต่าง ๆ มีวัตถุประสงค์เพื่อดำรงไว้ซึ่งความระลึกถึงบรรพบุรุษ สอดคล้องกับการศึกษาของกานต์ทิศา สีหมากสุก และบุญรอด บุญเกิด (2559) ที่ศึกษาองค์ความรู้ด้านความเชื่อดั้งเดิมของไทยทรงดำ พบว่าความเชื่อดั้งเดิมนำไปสู่การปฏิบัติพิธีกรรมของคนในรุ่นปัจจุบันเกี่ยวกับการเกิด การเจ็บป่วย การตายและหลังการตาย ตัวบทอัตลักษณ์ไทยทรงดำเป็นการสืบทอดต่อกันมาเพื่อให้ชาวไทยทรงดำรำลึกถึงถิ่นกำเนิดและการใช้ชีวิตอยู่การสวมใส่เครื่องแต่งกายสีดำเพื่อดำรงอัตลักษณ์ ความสามัคคี สมานสามัคคี ลวดลายของเครื่องแต่งกายสื่อความหมายถึง ธรรมชาติ ความสามัคคี ขณะที่ลวดลายที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่มีความหมายถึง การพลัดพรากจากกัน ความเป็นพี่น้องระหว่างไทยกับลาว ผลการวิเคราะห์ตัวบทสอดคล้องกับการศึกษาของ จุรีวรรณ จันทลา (2559) ที่พบว่าลวดลายของผ้าทอไทยทรงดำสะท้อนถึงวิถีชีวิต ค่านิยม ความเชื่อ ความผูกพัน เหตุการณ์สำคัญ ๆ ของชาติพันธุ์ ซึ่งจากการศึกษาที่กล่าวมาเกิดขึ้นจากความต้องการดำรงอยู่อัตลักษณ์ของชาวไทยทรงดำอย่างแรงกล้า ไม่ต้องการให้ความเชื่อหรือชุดความคิดอื่นเข้ามาครอบงำหรือมีอำนาจเหนือกว่า

การวิเคราะห์ภาควิชาปฏิบัติการทางวาทกรรม เพื่อทำให้อัตลักษณ์ไทยทรงดำดำรงอยู่ ชาวไทยทรงดำจึงกำหนดกฎเกณฑ์ กติกาต่าง ๆ เพื่อดำรงอัตลักษณ์รำลึกถึงบรรพบุรุษ สอดคล้องกับการศึกษาของ กชนัน สันธนา ประกริต (2549) พบว่าชาวไทยทรงดำใช้สัญลักษณ์ประเภทต่าง ๆ กับสิ่งของเครื่องใช้ พิธีกรรม ที่ผูกพันกับการยกย่องบรรพบุรุษ ความรักผูกพันในถิ่นกำเนิด การดำรงชีวิต ซึ่งพบว่าปัจจุบันประเพณี การแต่งกาย ภาษาพูด ภาษาเขียนได้รับการสืบทอดน้อยลงจากคนรุ่นใหม่ เนื่องจากความเจริญจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศ ส่งผลให้เกิดการครอบงำจากภาษาและวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมสากล

ภาควิชาปฏิบัติการทางสังคมการดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำ การแต่งกายด้วยชุดไทยทรงดำของหัวหน้าและบุคลากรประจำหน่วยงานภาครัฐมีผลช่วยสนับสนุนการผลิตซ้ำการแต่งกายในชุดไทยทรงดำ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ กาญจนา และคณะ (2546) ที่กล่าวว่า การแสดงออกให้ดูเป็นตัวอย่างของผู้อาวุโส หัวหน้า

ครอบครัวของชุมชนไทยทรงดำเป็นการสืบทอดประเพณีให้คงอยู่จนถึงปัจจุบัน ซึ่งการสนับสนุนการผลิตซ้ำอัตลักษณ์นี้ไม่ใช่เพียงแค่ชาวไทยทรงดำเพียงอย่างเดียวอีกต่อไป กลายเป็นความร่วมมือกันของทุกฝ่ายในชุมชน

ความเข้มแข็งของชุมชนและอัตลักษณ์ของชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของ ปริญญา ตื้อแก้ว (2546) ที่พบว่าความเข้มแข็งของชุมชนเกิดจากความรู้ความสามารถของผู้นำชุมชน การรวมตัวทางวัฒนธรรมของชุมชน และ พรธินา โสติพันธุ์ (2547) พบว่าการรักษาวัฒนธรรมและอัตลักษณ์อันดั้งเดิมของท้องถิ่นและการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมสามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้ กล่าวโดยสรุปคือความเข้มแข็งของชุมชนหมู่บ้านหัวเขาจีน เกิดจากการสอดประสานกันระหว่างการดำรงอัตลักษณ์และนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนจากทุนทางวัฒนธรรมจนเกิดความยั่งยืน หากไม่มีความร่วมมือของผู้คนในชุมชนแล้ว ความเข้มแข็งและความยั่งยืนของผู้คนในชุมชนก็ไม่าาจเกิดขึ้นได้ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่และพันธะสัญญาของผู้คนในชุมชนในการดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำให้ดำรงอยู่สืบต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการวิจัยพบว่าการดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำนำไปสู่การสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชน และแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมโดยการใช้ทุนทางวัฒนธรรมบูรณาการกับทุนทางสังคม และทุนทางเศรษฐกิจ ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐ ผู้นำชุมชน รวมถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนหมู่บ้านหัวเขาจีน ควรเร่งส่งเสริมและสนับสนุนการใช้อัตลักษณ์ไทยทรงดำเป็นพื้นฐานสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและประยุกต์สร้างเศรษฐกิจบนฐานนวัตกรรมที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืนต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาเกี่ยวกับการดำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และความเข้มแข็งของชุมชน ในอนาคต อาจศึกษาอัตลักษณ์ไทยทรงดำจากพื้นที่อื่น ๆ ในประเทศไทย ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างความเข้มแข็ง การตอบโต้ทางสังคมจากกลุ่มชาติพันธุ์กับวาทกรรมอื่น ๆ ที่กระทำโดยภาครัฐหรือสังคมเพื่อเปิดพื้นที่หรือช่วงชิงอำนาจทางสังคม รวมไปถึงการวิจัยโดยวิธีวิทยาอื่น เช่น การศึกษาโดยใช้ปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) การศึกษาเรื่องเล่า (Narrative) การศึกษาชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) หรือแม้แต่วิจัยเชิงปริมาณ เพื่อทำความเข้าใจ ชาวไทดำและการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้มากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กชนัช สันธนาประกริตี และคณะ. (2549). “การวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์ของประเพณีแต่งงานชาวไทยทรงดำในเขตอำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี.” การค้นคว้าอิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- กาญจนา สุวรรณศิลป์ และคณะ. (2546). “ความดำรงอยู่ของอัตลักษณ์ชาวไทยทรงดำ (ลาวโซ่ง) กรณีศึกษา : บ้านสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม.” การค้นคว้าอิสระ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร.

กานต์ทิศา สีหมากสุก และบุญรอด บุญเกิด. (2559). “วิเคราะห์ปัจจัยการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมของไทยทรงดำ : กรณีศึกษาเขตตำบลหนองปรัง อำเภอยาย้อย จังหวัดเพชรบุรี.”

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 24, 44 (มกราคม-เมษายน): 83-102.

กุลธิดา ภูมั่ง และพิทักษ์ ศิริวงศ์. (2556). “วาทกรรมการพัฒนาชุมชนบ้านหนองกระโดนมน อำเภอนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี : ถอดรหัสการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง ด้วยวิธีวิทยา การวิเคราะห์วาทกรรม.”

Veridian E-Journal, 6, 1 (มกราคม-เมษายน): 719-734.

โกวิทย์ พวงงาม. (2553). **การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.

จุรีวรรณ จันทลา และคณะ. (2559). “การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทยทรงดำเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์.” **Veridian E-Journal**, 9, 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม): 82-98.

ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2542). “คนกับอัตลักษณ์ 2.” ใน **เอกสารประกอบการประชุมประจำปีทางมนุษยวิทยา**. วันที่ 27-29 มีนาคม 2545 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

ชุตีรัตน์ เจริญสุข และคณะ. (2558). “การวิจัยปฏิบัติการเพื่อหาแนวทางการพัฒนาการจัดการด้านการตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านหัวเขาจีน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี.” รายงานการวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2554). **วาทกรรมการพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: วิชาษา.

ณรงค์ อาจสมิติ. (2555). “รัฐชาติ ชาติพันธุ์ และอัตลักษณ์ไทดำ.” **วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา**, 31, 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม): 54-78.

ดวงกมล ดีพันธุ์ (2557). “หอยไต่ดินในสังคมไทย.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

เดือนใจ บรรเจิดกิจ. (2544). “การพัฒนาแบบการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้านการตลาดของสถาบันราชภัฏนครสวรรค์ : กรณีศึกษากลุ่มอาชีพผลิตถัณฑ์น้ำตาลโตนด ตำบลเกยไชย อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์.” วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา สถาบันราชภัฏนครสวรรค์.

เทียมจิตร พ่วงสมจิตร. (2553). “ความจริงกับวาทกรรม: เรื่องราว เรื่องเล่าในสังคม.” **วารสารไทยคดีศึกษา**, 7, 2 (เมษายน-กันยายน): (1)-(6).

นภาพรณ หะวานนท์ และพิสมัย รัตนโรจน์สกุล. (2550). **ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ประสิทธิ์ ลีปรีชา. (2547). “การสร้างและสืบทอดอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง.” ใน **วาทกรรมอัตลักษณ์**, 31-72. วิชาส ปรัชญาภรณ์, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

ปริญญา ตื้อแก้ว. (2546). “การศึกษาศักยภาพในการเป็นชุมชนเข้มแข็งของชุมชนตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย.” ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาศังคม มหาวิทยาลัยนเรศวร.

- ปริญญญา สมบูรณ์ยิ่ง, ธีระ สิ้นเดชารักษ์ และศุทธิดา ขวณวัน. (2556). “กิจกรรมทางสังคม: ความเข้าใจ และปัจจัยที่สนับสนุนให้ผู้สูงอายุจีนมีศักยภาพ กรณีเทศบาลนครเซี่ยงไฮ้ (Shanghai) เขตจิ้งอัน (Jing’ An).” *วารสารธรรมศาสตร์*, 32, 3 : 168-187.
- พนารักษ์ ปรีดาการณ์ และนเรศ วงศ์สุวรรณ. (2552). “เศรษฐกิจพอเพียง: การเปิดพื้นที่โดยการวิเคราะห์วาทกรรม.” *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย*, 29, 3 (กรกฎาคม-กันยายน): 219-238.
- พรรณิภา โสถธิพันธุ์. (2547). *วัฒนธรรมตาลโตนด : กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พัชรชาติ ตรีชัย. (2552). “การวิเคราะห์ความเป็นชุมชนเข้มแข็งของหมู่บ้านหนองกลางดง ตำบลศิลาลอย อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์.” *วารสารร่มพญักษ์*, 27, 1 (ตุลาคม 2551-มกราคม 2552): 126-159.
- พัฒนรัตน์ อัครวัฒนากุล. (2549). “ลาว และ ไทย : ความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน.” ใน *มองสังคมผ่านวาทกรรม*, 136-163. กฤษฎาวรรณ หงส์ลดาธรรม และจันทิมา เอี่ยมานนท์, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เรณู เหมือนจันทร์เชย. (2558). “ทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม.” *Veridian E-Journal*, 8, 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม): 231-247.
- วรพงศ์ ไชยฤกษ์. (2556). “วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์: มุมมองใหม่ในการวิจัยทางภาษาไทย.” *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 8, 1 (ตุลาคม-มีนาคม): 135-162.
- ศิริพร เลิศยิ่งยศ. (2556). ชุมชนบ้านน้ำฉ่ำกับวาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียง. *Veridian E-Journal*, 6, 1 (มกราคม-เมษายน): 593-609.
- สมหมาย ชินนาค. (2547). “มูโน ไม่ใช่ มูล : วาทกรรมต่อต้านรัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ ไทย-ลาว ที่ได้รับผลกระทบจากเขื่อนปากมูล.” ใน *วาทกรรมอัตลักษณ์*, 117-167. วิภาส ปรัชญาภรณ์, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- สามชาย ศรีสันต์. (2554). “เศรษฐกิจพอเพียงกับการสร้างอัตลักษณ์ความพอเพียงให้กับชุมชนชนบท.” *วารสารสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร*, 7, 2 (มกราคม-มิถุนายน): 53-69.
- สาวิตรี คทวนิช. (2549). “วาทกรรมกับอุดมการณ์ อัตลักษณ์ และทฤษฎีทางสังคม” ใน *มองสังคมผ่านวาทกรรม*, 23-48. กฤษฎาวรรณ หงส์ลดาธรรม และจันทิมา เอี่ยมานนท์, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี. (2550). *คนราชบุรี*. ราชบุรี: ธรรมรักษ์การพิมพ์.
- สุนี คำवलศิลป์, พัทธ์ ศิริวงศ์ และพิชิตาภา ทับทอง, บรรณาธิการ. (2550). *สารานุกรมไทดำลำคำ*. เพชรบุรี: เพชรภูมิการพิมพ์.
- สุปราณี จันทร์ส่ง และคณะ. (2559). “นโยบายการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง.” *วารสารการเมืองการปกครอง*, 6, 1 (กันยายน-กุมภาพันธ์): 313-327.

- สุภางค์ จันทวานิช. (2554). **ทฤษฎีสังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรีย์ ทองคงหาญ และคณะ. (2550). **คู่มือการเรียนรู้ภาษาไทย เล่ม 1 ตอนต้น ของสมาคมไต่ถาม**. ม.ป.ท.
- โสภี อุณหะยา. (2557). “วาทกรรมชายแดน.” **วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง**. 10, 3 (กันยายน-ธันวาคม): 49-68.
- อภิชัย พันธเสน. (2546). **การประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับอุตสาหกรรมขนาดกลางและย่อม**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อุดม คุมา. (2555). “ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนกับประชาชนที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง นำตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง.” **วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง**, 1, 1 (เมษายน-กันยายน) : 87-98.

ภาษาต่างประเทศ

- Denzin, N. (2006). **Sociological Methods: A Sourcebook**. 5th ed. Aldine: Transaction.
- Fairclough, N. (1992). **Discourse and Social Change**. Cambridge: Polity Press.
- _____. (2000). “Discourse, Social Theory and Social Research: The Discourse of Welfare Reform.” **Journal of Sociolinguistics**, 4, 2 : 163-195
- _____. (2001). “The dialectics of discourse.” **Textus**, 14, 2: 231-242.
- _____. (2003). **Analysing Discourse: Textual analysis for social research**. New York: Routledge.
- Foucault, M. (1970). “The order of discourse,” in **Untying the Text: A Post-Structural Reader**, 48-78. Edited by Robert Young. (1981). Boston: Routledge & Kegan Paul.
- Jenkins, R. (1996). **Social Identity**. London and New York: Routledge.
- Seymour-Smith. C. (1986). **Dictionary of Anthropology**. London: Macmillan.